

כתר שם טוב

דרפי השגת ודביקות, יהודים ועליות, בדרך הבעש"ט הקדוש

שע"י חכמי ורבני חבריא קדישא "כתר שם טוב" בראשות מו"ר שליט"א | גליון ג | פרשת יתרו תשפ"ד

"מציאות או דמיון"

"מידת המלכות הוא מצדינו ובידינו, דהיינו שאנו מכירים גדולתו ומלכותו, ואז הוא נשלם במדת מלכותו כי אין מלך בלא עם, שמחמת העם נתגלה המלכות, ויש לקודשא בריך הוא תענוג גדול מזה"
כתר שם טוב, ח"א ז ע"ד

אצלו בדמיון בלבד, ואין איש אחר שיודע על כך מלבדו. ואין אנו נכנסים כאן לענין 'עולם התמורות' שיש נשמות לאחר פטירתם שחיים בתוך דמיון וחושבים שזוהי מציאות אמיתית, אלא כאן בחיים חיותנו - רוב המחשבות שאנו מסתובבים עמהם הם בגדר דמיון שאינו קיים במציאות כלל, וכפי שיתבאר.

ולכן נקרא העולם שלנו בתואר 'עולם השקר', כי עולם העשייה היא נגד המלכות דכללות העולמות, והמלכות לית לה מגרמה כלום, על דרך משל לאדם שרוצה להתפאר עם בנין מפואר שגבוה עשרות קומות, ואם אין שום אחד מכיר שזה שלו - אין לו כלום מכך. ואם יבוא אחד ויתלה שלט ומודעה עם שמו של בעל הבנין או שמה של המוסדות שהבנין שייך אליה, בכך 'יצר' והוליד מציאות חדשה והעניק את הבנין הגדול אל האדם או אל המוסדות, וכל זאת על ידי נייר שזה פרוטה בלבד. ואם הניח מודעה עם שמו של אדם אחר, הרס את כל יצירת הפאר ואינו שוה מאומה.

זהו טבעה של המלכות' שהיא דבר חיצוני, אין זה קשור לעצם המלך כמו חכמה גבורה שהם כוחות עצמיים ופנימיים, אלא מתייחסת בעיקר לחיצוניות, ככל שמתרבים אנשי מלכותו, כך מתגדלת מלכותו. מלך חכם עם אנשים מעט - הוא מלך קטן, ומלך טיפש ואנשים הרבה - נחשב מלך גדול.

מלכותו יתברך - תלויה במחשבתו

גם מלכותו של הבורא אינה באה לידי גילוי רק כאשר יהא נברא שיכיר בכך, ולכן נאמר בזה"ק שעל ידי שאנו מקיימים את המצוות הרי זה נחשב כאילו אנו עושים את מציאותו ואת מלכותו של הקב"ה, 'כאילו עשאי', 'עת לעשות לה', והדברים מבהילים ונוראים ואינם נתפסים, אבל כאשר יאמין האדם בגדלותו של הקב"ה שהוא גבוה מעל גבוה והוא למעלה מגדר של 'מציאות', ויכיר גם בגודל הכוח שמסר הקב"ה ביד

'מקום'. וגם ענין הזמן' כבר הוכיח אחד מגדולי המחקרים שגילה את ענין 'הערכין' וה'יחסות' והוכיח שהכל נתפס אצלינו רק ביחס לתנועה, ויש כוכבים רחוקים ששם התנועה יותר לאט ועדיין אוחזים שם בזמן בית המקדש. ונמצא שהעולם הגשמי שנתפס אצלינו על ידי הגדרת והגבלת מרחק 'המקום' והזמן' אין בזה אמת מצד עצמו אלא כפי המשתקף מצידינו, כי כך הגביל הקב"ה את המוח שלנו שלא יהיה מסוגל לחשוב באופן אחר [מלבד בעת השינה שאז מתמעט מעט הצמצום של המקום והזמן] ויתכן שמצד עצמו אינו נכון כלל".

אין אמת מוחלטת - הכל אצלינו במחשבה

כל זה הוא ביחס לעולם הגשמי והחומרי, שכל מה שנחשב אצלינו כ'מציאות' קיימת הוא רק כפי דמיון המחשבה, ויתכן שאצל השני יש ציור אחר לגמרי על העולם. ובדבר זה אין מי שיוכל לעמוד על סוף דעתם של הבריות, וכפי שהוכיחו חכמי המדע שכל אחד רואה את העולם בגוונים וצבעים אחרים, וכן כיוצא בזה לגבי שאר ההגדרות שבעולם שהוא קיים רק אצלינו בדמיון המחשבה ולא נוכל לידע מהי האמת האמתית.

אך בעיקר הדברים אמורים כלפי המושגים הרוחניים שעל ידם אנו תופסים את הבריה כולה, שיתכן שאינם נכונים כלל אלא קיימים אצלינו בדמיון.

כי העולם הרוחני הוא עולם יציב ונכון מצד עצמו, כגון עצם החשבון שחמש ועוד חמש שוה עשר, אפילו לא הכיר בו אדם מעולם הרי הוא קיים מצד האמת שבו². אבל כל מה שנמצא אצלינו בעולם המעשה, אינו נכון מצד עצמו וכפי שנאמר בו (קהלת א, ד) 'ראיתי את כל המעשים שנעשו תחת השמש, והנה הכל הבל ורעות רוח'.

לפעמים האדם מצליח מאוד, ועסקיו מפורסמים בכל העולם, ויש לו אוהבים ושונאים, אבל הכל - קיים

האמין במחשבות שלנו

אכן היסוד שעליו מושתת כל ענין העליות והיהודים - הוא האמונה בכח מחשבתנו.

כאשר לומדים את ענין העליות והיהודים שואלים אנשים: חשבתי על שילוב שמות הקדושים הוי"ה אדנ"י, חשבתי שהכל אלוקות, חשבתי שאני עולה לעולם האצילות, מה נפעל על ידי מחשבה זו, הרי מחשבה בעלמא היא.

שאלה זו נשאלת משום שאנו נמצאים בעולם העשייה, שם נחשב רק דבר הניכר בעין הגשמי, ואילו העולם הרוחני נחשב כרוח בעלמא שאין בו ממש. והוא גופא הוא חלק מסדר העליות - להכיר יותר בכח המחשבה, לעלות ולהתחבר יותר לעולם הרוחני, עד שגם כשרואים דבר גשמי - נתחבר מיד לספירה מסוימת או למושג רוחני שנרמז בדבר זה ברמיזו דחכמתא, כשאנו לא מייחסים שום ערך וחשיבות אלא לדבר רוחני בלבד.

כאן בעולם העשייה נחשבת ה'מציאות' כדבר ממשי, ואילו ה'מחשבה' נחשבת כדמיון בעלמא. אך ככל שמתחברים לאמת ולעולם פנימי יותר, מגלים ש'המציאות' הגשמית אינה אלא דמיון שוא, בעוד ה'מחשבה' היא היא האמת האמתית.

דבר זה מתגלה גם בעולם העשייה הגשמי - שכל מה שאנו רואים אינו אמת מצד עצמו והוא רק בדמיון שלנו. ואפשר להשתמש בדוגמא פשוטה ממה שהוכיחו חכמי הרפואה שהעולם הפוך ממה שאנו רואים, אלא שהעינים מעבירים למוח תמונה הפוכה, ולכן אנו רואים את העולם כמו שאנו רואים. ולפי זה, לא נוכל לידע מהי האמת בשום דבר. וכבר העידו כמה סומים שלא ראו מאז לידתם, וכאשר נפקחו עיניהם על ידי סמי הרפואה אמרו שלראשונה הבחינו שיש מרחק בין חפצים, ועד עכשיו לא היה אצלם מושג של מרחק של

וראה בספה"ק 'סידורו של שבת' (ח"ב דרוש ח פ"ב) שביאר את דברי הזה"ק שעל ידי מעשינו אנו גורמים לגלות את שמו יתברך בתחתונים. היינו המלכות. אך בספה"ק פרי צדיק (פ"י בחקותי, אות ד) מוכיח מדברי הגמ' (סנהדרין צט:) 'כאילו עשאו לעצמו' שאין הכוונה שיוצר את המלכות אלא כביכול עושה את הקב"ה עצמו ממש, כי הקב"ה מופשט לחלוטין, ונודע לכל חד לפום מה שמשער בליביה, יעוין בדבריו, וכן הוא בספה"ק ליקוטי תורה (שיר השירים ד"ה וביאור ענין זה).

מוחלטת [אמת לאמתה] מלבד 'הוי"ה אלקים אמת' ומשה אמת ותורתו אמת.
2. ראה זוה"ק (בחקותי קיג.) וזה תרגומו: 'ועשיתם אותם'. מהו 'ועשיתם אותם' כיון שאמר 'תלכו' ו'תשמרו', למה 'ועשיתם', אלא מי עושה מצוות התורה והולך בדרכיה, כביכול כאילו עשה אותה למעלה. אמר הקב"ה, כאלו עשאי, ופרשוה. ועל זה 'ועשיתם אותם', 'ועשיתם אותם' כתוב ודאי.

א. מלבד מה שנתבאר בשיעור הקודם שהחומר הגשמי עצמו אינו אלא דמיון כי הוא רק אור אלוקי המשתלשל לאנרגיה ורק מחמת שמסתובב במהירות נדמה כמציאות.

ב. אע"פ שגם האמת הזאת קבע הקב"ה, והוא עצמו עומד מעל כל חוקי הטבע, ואצלו אין שום הכרח שמספר חמש יותר גדול ממספר שלוש, בפרט לגבי 'אין סוף' שלדידו אין שום יחס וערך בין אחד למאה אלה. ואין שום 'אמת'

הורני ד' דרך אהלך באמתך

כל אדם מישראל שואף ומשתוקק בכל ליבו לזכות ל'קרבת אלוקים'. ורוצה הוא לחוש ולהרגיש בתמידות, הקרבת נעם ועריכות של קשר עצום עם הבורא ית'. לראות עין בעין כי הבורא ית' מבין ומאזין מביט ומקשיב לקול תורתו ותפילותיו.

ואכן, ישנם רבים וטובים שזכו להתעלות במעלות הקדש. להיות אחוים ודבוקים בעץ החיים בכל מהותם, בין בתורה ובין בתפילה, וגם בכל מעשיהם הגשמיים כאכילה ושתייה וכיו"ב. וזכו לעלות ולהתעלות לדרגה עילאית בכל דרכיהם. ברם, ירבים אומרים מי יראנו טוב, נסה עלינו אור פניך הוי"ה, ומפי כולם מתפרצת הזעקה 'הורני ה' דרך אהלך באמתך, ייחד לבבי ליראה את שמך'. וכולנו חפצים ומשתוקקים לידע מהי הדרך אשר נלך בה, ומהו המעשה אשר נעשה בכדי לזכות להיות מן היושבים ראשונה במלכות.

ויש מקום לבאר בזה בסי"י, יסוד גדול ועצום – ובו יתגלה לנו פתח עינים נכבד בכל דרכי עבודת השי"ת, ובכך יתרומם ויתגדל האדם, להתהפך לבריה חדשה עם כוחות מחודשים ורעניים, לעלות בסולם המוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, וכדלהלן.

תפילת לחש היא בגדר של עמידה לפני המלך

הנה מצינו שנתחדש גדר מיוחד בתפילת שמונה עשרה, שהאדם המתפלל נחשב הוא כ'עומד לפני המלך', אולם בכל שאר הברכות לא מצינו שיהיה זה נחשב כן. וכמו ששינו בגמ' ברכות (לב ב) שחסיד אחד היה מתפלל ובא לפניו שר אחד מן העכו"ם שנתן לו שלום ולא ענהו לשלום, ואמר לו אותו החסיד שמכיון שעמד בתפילה לפני מלך מלכי המלכים לא היה יכול להפסיק. וכך שינו בגמ' שם (כ ד), שמותר לקרות קריאת שמע כשליבו מגולה, אולם אסור להתפלל בזמן שליבו מגולה. ופירש רש"י שם (ד"ה אבל), שרק בתפילה הוא צריך להראות עצמו כעומד לפני המלך ולעמוד באימה, אבל בקריאת שמע הוא אינו מדבר לפני המלך, ולא שייך בו כלל דין זה.

וכך הוא לענין האיסור לעבור לפני המתפלל, נתחדש דין זה רק לענין תפילת י"ה, לפי שהיא שעת השראת השכינה, אולם בכל שאר ברכות ותחינות אין כלל איסור לעבור לפני המתפלל. וכך הוא לענין האיסור לרוק באמצע תפילת י"ה, שאסור לרוק לשמאלו וכ"ש לפניו, לפי שהוא כנגד מקום השכינה. וכך הוא דין סדר הפסיעות אחר התפילה, שצריך לפנות תחילה לימינו כנגד השכינה הנמצאת בצד ימין. וכהנה דינים רבים שנתחדשו בתפילת שמונה עשרה דוקא, מכח הדין של עומד לפני המלך. וכבר יודעים דברי רבינו הגר"ח (פרק ד מהל' תפילה), בביאור דברי הרמב"ם שם שכתב שהכונה היא מערכת בכל סדר התפילה. וביאר בזה הגר"ח, שישנם ב' עניינים ומושגים של כונה. הא' זוהי כונת פירוש המילות, וחובת כונה זו היא מערכת בברכה הראשונה בלבד. אמנם מלבד זאת, ישנה כונה כללית של התפילה, שהאדם ניצב ועומד בה לפני המלך, וזו היא המהות של התפילה, ולכן כונה זו היא מערכת בכל התפילה מראשיתה ועד סופה [ובגליונות חו"א שם הסכים בעיקר דבריו, ורק נחלק שעצם העמידה בתפילה היא הכונה הזאת של עומד לפני המלך, וסגי בכונה שתומה זאת].

ובפשטות דין זה טעון הוא ביאור רב – מפני מה נחשבת תפילת י"ה במעלה יתירה על פני כל הברכות והתפילות, שהיא זאת בלבד הקרויה ונחשבת כעמידה לפני המלך. והלא 'כבודו מלא עולם' – ומלא כל הארץ כבודו, ואם כן מן הראוי היה, שכל תפילה או ברכה תהא נחשבת היא כדבור לפני המלך, וראוי שיהיו דיני כל הברכות שוים בעניינם ודיניהם כאחד.

וביותר יש לתמוה, שהרי רבינו הרמ"א כבר פתח לפנינו את ההלכה הראשונה בסדר היום של האדם [ודבריו לקוחים מלשון רבינו הרמב"ם במורה נבוכים ח"ג פרק גג] 'שיתי ה' נגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלת הצדיקים אשר הולכים לפני האלהים, כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו – כישיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול. ולא דיבורו והרחבת פיו כרצונו, והוא עם אנשי ביתו וקרוביו, כדבורו במושב המלך. כל שכן כשישים האדם אל לבו, שהמלך הגדול הקב"ה אשר מלא כל הארץ כבודו, עומד עליו ורואה במעשיו, כמו שנאמר אם יסתור איש במסתרים ואני לא אראנו נאום ה', מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד השי"ת ובושתו ממנו תמיד'. ונמצינו למידים אנו מדברות קדשו, כי לעולם נחשב הדבר שהאדם ניצב ועומד לפני ה'. ואם כן תמוה מאד הדבר, מהי המעלה המיוחדת שמצינו דוקא בתפילת י"ה שהיא זו הקרויה כעמידה לפני המלך, והדבר טעון ביאור הגון.

המשך המאמר יפורסם א"ה בשבוע הבא

קשר ושייכות למציאות האמיתית, כי אין מציאות אמיתית, יש רק תפיסות במחשבה.

גם אם יתברר לכל שהמלך הוא מלך של חסד, בהיותו מתעסק בהשפעה לכל יושבי המלוכה, אך באם יתגלה שרוב מלכי העולם עושים חסד פי מאה מהמלך הזה, מיד יתבטל הרושם ומעטה יחקק במחשבת האנשים שהוא מלך שאינו מרבה בחסד. כי הכל הוא באופן של יחס כלפי אחרים, ואין שם אמת, אלא הכל הולך אחר החושב – כלשון הפרי הארץ (מכתב כב).

והנה בכל העולמות העליונים ניכר הקב"ה כמלך אשר מלכותו בכל משלה והוא תכלית כל השלימות, כי מצד עצמותו הוא שלימו דכל סטרוהי. אך יש מקום אחד בעולם – שהיא עולם העשיה התחתונה – ששם האמת נעדרת, והכל הולך אחר החושב, והחושב הולך אחר היחס, והיחס אחר התפיסה שיש לו בדעתו, והתפיסה נבנית לפי מאורעות או אמונות מסוימות שיתכן שאינן צודקות כלל.

ודווקא שם יש לנו עבודה מיוחדת שאין בכל העולמות – והיא: להגדיל מלכותו ית' אצלנו במחשבתנו, ולהכיר שהוא ית' בעל חסד ובעל גבורה ומנהיג הכל במידותיו ית', ובכך אנו בונים את הזו"ן היומ"י, היינו המלכות והמידות התלויות במחשבתנו, כי המחשבה שלנו יוצרת את המציאות, כפשוטו.

[מתוך שיעור מו"ר שליט"א, חשון תשפ"ד]

ונמצא, כי גם כאשר יש עולמות שלמים ונפלאות הבריאה ומערכות תבל, אך כל זמן שלא מגיע אחד מישראל ומעיד כי יש מנהיג לבירה והכל נעשה בדבר ה', אזי אין כאן 'מלכות', כי המלכות היא רק כפי שנתפסת מבחוץ, מצידנו, ולא יועיל מה שמלאכי השרת יודעים שהקב"ה ברא את העולם, אלא צריך שאנו ברואי תבל נכיר ונעיד על כך, ועל ידי כך אנו יוצרים את המלכות, כמאמר הכתוב 'המה היוצרים יושבי נטעים עם המלך במלאכותו' (הדי"ה ד, כג). ואז כאשר מגיע איש ישראל ומעיד על בריאת שמים וארץ, נחשב כאילו בורא עולמות ומקיים את מלכותו ית', ועל ידי דיבורו ומחשבתו יושב הקב"ה כביכול על כס מלכותו ועל כסא כבודו.

הכל הולך אחר החושב

לא רק ביחס למציאות הגשמית של העולם – תלוי הכל במחשבתנו [שזהו בנין המלכות שאנו בונים בכל יום], אלא גם מידותיו של השי"ת תלויות בהכרת מחשבתנו [שזהו בנין המידות של הזו"ן היומ"י].

כי לפעמים יש מלך של חסד שבנה מלכותו רק להטיב, ובסתור הוא מטיב לכולם, אך איש אינו יודע מכך. ואם יש אחד שנדמה לו שהמלך רע ומבקש להרע כל היום, לא יועיל שהאמת האמיתית היא שהמלכות היא מלכות של חסד, כולה טובה, כולה נתינה, כולה השפעה, אבל אצל איש זה נתפסת המלכות באופן של רע. כי הכל ענין של תפיסה. והתפיסה אין לה שום

ישראל עמו שרק הם יכולים לגלותו כאן בעולם, בין וישכיל את הדבר הזה.

הווי אומר: כל מלכותו יתברך תלויה ביתפיסה ובהכרה שלנו. אם אנו הנבראים השפלים קולטים ותופסים בדעתנו שכל הבריאה כולה, כל הכוכבים, כל הזרים והגבעות, כל האנשים הנשים והטף, כולם משמשים למטרה אחת – עבור 'מלכותו' יתברך שמו, אזי נתקיימה מלכותו יתברך. אבל אז אנו מסתובבים כאן בעולם, רואים עולם ומלואו, אבל לא תופסים בשכלנו שהכל קרית מלך רב של הקב"ה, לא נתגלתה כאן מלכותו יתברך.

לא מתחשבים בכך שכל העולם כן מכיר במלכותו ית', כי אם אני במחשבתי לא תופס שיש כאן מלכות, לדידי אין כאן מלכות! הכל תלוי בתפיסה שלי! כי מכיון שבהכרה תליא מילתא, אזי לגבי כל אחד תלוי בהכרתו בפני עצמו, ועל דא כתיב 'מלך אסור ברהיט' שהמלך קשור ואסור כביכול ברהיט המוחין של כל אחד ותלוי בהכרת מחשבתו (שהש"ר ה, א; תיקון ו כא).

ובפרט אם מוסרים ח"ו את המלכות דקדושה אל המלכות דסטרא אחרא, והאדם מסתובב בעולם ואומר: זה שלי וזה שייך לי, זה נמצא ברשותי, זה עומד תחת שליטתי, זה נמצא בבעלותי, נמצא שהעביר את המלכות מידיו של הקב"ה כביכול והעבירם לידים זרות, 'עבד כי ימלך ושפחה כי תירש גבירתה'. כי כך פועלת המלכות – לפי התפיסה ולפי המחשבה.

ד. ואיאת בילקוט פרשת יתרו (רמז רע"א) בפסוק 'ואתם עדי נאם י"י ואני אלי' (ישעיה מג, יב) תני רבי שמעון בן יוחאי, **אם אתם עדי אני, אין אתם עדי, כביכול אני ה'.**

ה. ראה כלבו (סי לה).

ו. זוהר חדש (בראשית כטו).

בריאה ושם הוא המקום היחיד שאפשר לבנות את המלכות העליונה – כי הכל תלוי בנו.

פ. כמו שכתב האריז"ל שכאשר אומרים בברכת אבות תיבת 'הגדול' בונים את מידת החסד העליונה, וכן תיבות 'הגבור' ו'הנורא' בונים את הגבורה והתפארת העליונה.

"מעלין בקדש"

סידרת שיעורים בהירים בספח"ק "מסילת ישרים" בדרך פנימיות
נערך ע"פ ספרי מו"ר שליט"א

מעובד לבני הישיבות

מן החזו"א באגרותיו (קובץ אגרות ח"א יג) חקק עלי לוח בלשונו הוד והטהור '...ואמנם האיש הזוכה לידעת התורה - הוא מתהלך בין אנשים, ונדמה לאדם הרואה בעיניו כבן אדם, אבל באמת הוא מלאך הדר עם בני תמותה, חי חיי אצילות ומרומם על כל ברכה ותהילה'. הבה ננסה להציץ ולטעום, ולו במעט, מן הוד והטהור שקיים בעולמו הטהור של אותו 'האיש הזוכה' - להבין ולהשכיל כיצד היא הדרך בה ניתן להתעלות לדרגת 'מלאך הדר עם בני תמותה'.

'עשרת הספירות בנפש האדם'

האדם נברא בתבנית של צלם ודמות

בסדר בריאתו של האדם מצינו שאמר הכתוב ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמינו כדמותינו (בראשית פרק א פסוק כו). ועוד נאמר שם (פרק ט פסוק ו), 'בצלם אלוקים עשה את האדם'. ומבואר בלשון הכתוב, כי אכן ישנו דבר מקביל בין צלם ודמות האדם התחתון לאותו צלם ודמות של מעלה.

וכך קבעו לנו חכמינו הקדושים את נוסח הברכה של ברכות הנישואין, וכמבואר בגמ' כתובות (דף ח ע"א), 'מאי מברך, אמר רב יהודה אשר יצר את האדם בצלמו בצלם דמות תבניתו'.

וכל הענין הזה אומר דרשני, וצריך לבאר אותו היטיב היטיב בסיעתא דשמיא. שהרי כבר חקק לנו רבינו הרמב"ם בלשון קדשו את עיקרי האמונה, 'אני מאמין באמונה שלימה שהבורא ית' אינו גוף ואין לו שום דמיון וערך כללי. ומהו אם כן כל ביאור הענין הזה שהאדם נברא כדמות וצלם של מעלה, והלא אין למעלה מושג של צורה גשמית כלל.

וכבר עמד לבאר זאת רבינו הרמב"ם בספרו 'מורה נבוכים' (פרק א). ותורף דבריו הם, שישנם מן הטועים המייחסים ח"ו הגשמה גמורה אצל הקב"ה, מפני שהם נתלים בלשונות הכתוב 'בצלמנו כדמותינו' 'בצלם אלהים', והם נוקטים בדעתם ששייך 'צלם ודמות' גם כלפי מעלה, וסבורים כי משמעות הכתוב מורה, שישנו תואר ודמות אצל השי"ת. ואמנם, מודים הם שבדאי אין זה כדמות בשר ודם ואינו כגוף אדם, אולם מכל מקום יש בזה גם ענין של תמונה וצורה ח"ו.

וביאר רבינו הרמב"ם בזה, כי בלשון הקדש אנו מוצאים, שכאשר באים הכתובים לכנות את הצורה הנראית לעין, נקרא זה בשם 'מראה' או 'תואר' בלבד. וכמו שמצינו אצל שרה אמנו (בראשית פרק יב פסוק ג) 'הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את'. וכן אצל רחל נאמר (שם, כט ז) 'ורחל היתה יפת תואר ויפת מראה'. וכן אצל יוסף נאמר (שם, לו ט) 'ויהי יוסף יפה תואר'. אולם לא נאמר בלשון הקדש תיבת 'צלם' שמשמעותה מורה על מראה הצורה גשמית כפי שהיא נראית לעין.

ולכן מבאר הרמב"ם, כי פירוש לשון 'צלם' שבתורה, זהו ביטוי שבא להמחיש את הנקודה הפנימית של הדבר שעוסקים בו.

והיינו, שהאדם נתייחד במעלה שאין בכל שאר בעלי החיים, והוא החלק השכלי שיש בו. שהרי כל בעלי החיים נבראו לפי תכונה שהם מתנהגים ללא מחשבה, אלא רק לפי דחף טבעי של טבע גופם. אולם האדם יש בכוחו להתנהג לפי מחשבה ומתוך מבט מפוכח, וגם אם הוא מרגיש תשוקה ומשיכה גדולה לדברים מסויימים, מכל מקום ניתן לו הכח לחשוב ולהתבונן האם הענין שהוא טוב בעבורו או לא, ועל פי הבנה עמוקה זו יכול הוא לנתב את מעשיו ולכלכלם.

אמנם, הנה רבינו הרמ"ק בספרו הקדוש 'תומר דבורה' (פרק א) פתח את דבריו, וזה לשונו 'האדם ראוי שידמה לקונו, ואז יהיה בסוד הצורה העליונה, צלם ודמות. שאילו ידומה בגופו ולא בפעולות, הרי הוא מכזיב הצורה, ויאמרו עליו צורה נאה ומעשים כעורים. שהרי עיקר הצלם והדמות העליון הן פעולותיו, ומה יועיל לו היותו כצורה העליונה דמות תבנית אבריו, ובפעולות לא ידמה לקונו'.

ומכל לשונו של הרמ"ק נראה, כי כונה אחרת יש לו בביאור הענין של 'צלם ודמות'. שהרי אם כל ענין ה'צלם והדמות' הוא שייך לעניינים גשמיים בלבד, וכפי שתפסו להבין רבותינו בעלי הפשט. א"כ יקשה עלינו מאד להבין, מה הם ביאור דבריו של הרמ"ק, שראוי לאדם להשתלם ולהוסיף קנין ומעלה בנפשו, ועל ידי כך יזכה לבא ולילכלל ביסוד הצורה העליונה שהיא צלם ודמותו. והרי כבר תיכף בשעת בריאת ויצירת האדם נחשב הוא בכלל גדר 'בצלמינו כדמותינו', במה שהוא ניוון בתבונה ובדעת, וקומתו היא גבוהה וזקופה, ומה אם כן מונע אותו מליחשב כ'תבנית צלם ודמות' בשלימות.

ובהכרח הוא, שרבינו משה קורדובירו זיע"א רוח אחרת היתה עמו בביאור כל הענין הזה של 'בצלמינו כדמותינו'. והיינו, שאותו 'צלם ודמות' שנאמר באדם, אין זה דבר שנתחדש כלל כלפי החלק הגשמי של האדם, אלא יש בכך לימוד על הפנימיות של האדם בעיקר מהותו, והם מעלות רוחניות גבוהות. ואכן, גם רבינו הרמ"ק תפס בדבריו, כי תיבת 'צלם ודמות' עניינם בא ללמד על המהות והנקודה הייחודית של האדם, וכדברי הרמב"ם במורה נבוכים שביאר לנו את פירוש תיבת 'צלם' שבתורה. אלא, שהרמב"ם פירש זאת על הנקודה והמעלה שיש באדם בחלק הגשמי. ואילו הרמ"ק פירש זאת על הייחודיות הרוחנית שיש באדם, במה שהוא נברא בתבנית של מעלה. והורה לנו רבינו הרמ"ק זיע"א בדבריו, כי האדם נברא עם המעלות הללו, וצריך הוא לגלותם בקרבו ולהוציאם מן הכח לפועל, ויש כח ביד האדם יכול האדם לבא ולזכות במעלות הללו בחייו. ועל כך הוא שהושווה האדם לקונו בעניינים אלו.

וכך הוא שנכתב בשם רבינו הרמח"ל [בס' מר ינוקא ומר קשישא, לרבי יקותיאל תלמיד הרמח"ל], '...הידיעה השנית למינדע ליה לגופיה וכי היא ידיעת סוד הגוף הזה, בכל צורתו ואבריו וכל ענייני הנהגתו, איך הוא משתרש מן הספירות העליונות, שכולם באים לבחינה זאת של דמות אדם, כי על כן הוא הבריאה האחרונה, שהכל נמשך לזה'. ואשר מתבאר בדבריו, כי התבנית של בנין הגוף מכון כנגד סדר השתלשלות הספירות העליונות, וזהו ענין ה'דמות אדם' העליון.

אמנם הדברים עדיין טעונים הסבר מה עניינו של התואר הזה 'צלם ודמות'.

המשך המאמר יתפרסם א"ה בגליון הבא עלינו לטובה

ולא להתנהג כסוס שוטף במלחמה, מתוך פורקן יצרים כבהמה ממש.

ועל הענין הזה אמר הכתוב שהאדם נברא 'בצלם אלהים', כיון שזהו דמיון ומשל מועט שהשוותה בו התורה את האדם להשי"ת - וכשם שהנהגת השי"ת בעולמו היא במחשבה תחילה, וכמו שאמר דוד המלך (תהילים קד כד) בעת התבוננותו בבריאת העולם 'מה רבו מעשיך ה' מאד עמקו מחשבותיך'. וכן הוא בספר ישעיה (פרק מ פסוק כח) 'אין חקר לתבונתי'. כך בדמיון זה נברא האדם, שכל מעשה שלו יש בידו להטותו לטוב ולמוטב, בכח המחשבה שטמונה בו.

ובדרך זו ביאר הרמב"ם גם את לשון הכתוב 'דמות', שזהו ג"כ ענין לשון של דמיון בלבד. ועל זה אמרה התורה שהאדם נוצר ונברא כדוגמת של מעלה, מפני שנתייחד הוא במעלה יתירה על כל שאר בעלי החיים במה שיש בו חכמה ותבונה, ואינו מוכרח לעשות את תאות ליבו כסוס שוטף במלחמה.

ואכן, כך היא משמעות לשון רש"י (בראשית א כו), 'כדמותינו, להבין ולהשכיל'. ובדומה לזה פירש גם הרמב"ן שם, 'בחכמה ובדעת ובכשרון המעשה'.

...

והרחיבו בדרך זו גם רבותינו האחרונים. המהר"ל מפראג בספרו דרך חיים (מסכת אבות פרק ג משנה יד), ורבי חיים מוואלאזין בספרו נפש החיים (שער א פרק א). ותורף דבריהם הוא, שהקב"ה נתן לאדם כח וממשלה בדמיון לממשלתו של הקב"ה בעולמו, עד שנחשב האדם כמלך בעולם הזה, ולכן יש ביד האדם לבנות ולהרוס, לנטוע ולעקור, כיון שנמסרה הבריאה לידיו. ונמצא שהאדם הושווה בבריאה כעין מלכותו של השי"ת בכל העולמות כולם. וביותר, שבאמת יש כח ביד האדם לשלוט גם על הבריאה בכללותה, וכמו שזכה יהושע בן נון שיתקיימו דבריו גם כאשר הוא אמר לשמש 'שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון', וזה מכה שליטת האדם השלם בבריאה. ורבינו חיים מוואלאזין שם הוסיף לבאר, שגם ההנהגה השמימית של העולמות העליונים נקבעים הם על פי התנהגות האדם, כיון שהבריאה נמסרה תחת ידיו.

וזה ביאור ענין ה'צלם אלהים' שנתחדש באדם, כיון שלשון 'אלהים' שבמקרא מורה תמיד על ענין הכח והשררות, ומפני שיש לאדם כח שררה בבריאה נקרא הוא בשם זה.

והמהר"ל מפראג כותב, שזוהי הסיבה שנחלק האדם ביצירתו מכל הברואים כולם, במה שקומת האדם היא זקופה, ואינו הולך ככפיפה ככל שאר החיות. כיון שזה בא להראות שהוא שליט ובעל הכח ואין עליו אדון אחר, אולם החיות שכפופות הם לאדם נבראו ככפיפת קומה. וזוהי תמצית דברי רבותינו המפרשים את המקרא לפי פשוטם של דברים.

...

כתר העבודה

ליקוט מתוך אוצר ספרי החסידות בדרכי העבודה

מוגש על ידי הרב משה קניג

ביותר, העבירה היא כאשר לא מנצלים את הזמן. עכ"ל, וכל החסידות כמעט נכללה בדברי קודש אלו.

(מבוא השער, [פסגה פרק ח])

מה שאנו רואים שבשעת התפילה כשהאדם רוצה לדבק שכלו בגדולת הבורא ית' אזי נופלים לו מחשבות זרות המטרדיים ומבלבלים אותו מה שלא היו נופלים לו כלל בכל היום כולו. והענין דדוקא מצד שבשעת התפילה הוא שעת הבידור להפריד הרע מהטוב ולדחותו, ולכן יתאמן גם הוא להתדבק בתכלית בהטוב ואינו רוצה להפרד מן הטוב כי כל חיותו מהטוב, ומצד עצמו אין לו חיות וקיום כנודע. משא"כ בכל היום כולו שלא בשעת הבידור שאין הוא מעורב עם הטוב הנה הוא שוקט ונח על מקומו כו'. לכן אין ראוי שיפול לב האדם בקרבו ממה שנופלים לו מחשבות זרות בתפילה לומר שתפילתו אינה כלום, דהא כך הוא המדה גם בעניני הבידורים למעלה, רק שיש לו לדחות ולהסיח דעתו מהם.

(ליקוטי תורה, במדבר)

ארציות שהוא רק חומר עב, אף על פי כן מלא כבודו יתברך, והנה השם יתברך נקרא חיי החיים דהיינו שכל החיים שבעולם בהמות חיות ועופות ומין האדם, החיות שלהם הוא השם יתברך, וזהו 'חיי החיים' שהוא יתברך החיות של כל החיים, ויחשוב כשנפול ממדרגתו "הלא חי אני, ומי הוא החיות שלי, הלא הבורא יתברך", ונמצא יש כאן גם כן הוא יתברך אך שהוא מצומצם מאוד.

(מאור עיניים, יתרו).

בכתבי הקדוש ישראל הרב הצדיק הקדוש רבי אשר הגדול וצוקלה"ה מסטאלין איתא וזה לשונו הקדוש: 'מען מינט אלץ גאט איז אויפן היקל ק'לעבן גאט איז אויף דער צד אויף דער נדרגסטער צד, אטליקער איד קען דערלאנגען גאט, דער קלענסטער דער געמיינסטער איד קען דערלאנגען גאט, עס איז נאר א צבירה נואס מ'פערשלאפט די צייט' - [כולם חושבים שהאלוקים בשמים, אבל לעומת זאת, לחיות עם ה' - זה נעשה דוקא למטה על הקרקע, אף במקום הכי נמוך שיש בארץ. כל יהודי יכול לחיות בהוה את ה', אף היהודי הקטן ביותר ואף הגס

אך האמת שהאדם הוא אינו יכול לעמוד תמיד על מדרגה אחת, כי החיות רצוא ושוב, שבא ומסתלק, דהיינו כשהוא דבוק בהשם יתברך הוא מריגש חיות ותענוג ואחר כך מסתלק ונופל מדרגתו.

ויש בזה רזין דאורייתא בטעם הדבר למה צריך ליפול ממדרגתו, וטעם אחד הוא כדי שיבוא אחר כך למדרגה יותר גדולה **שבכל דבר צריך להיות העדר קודם להיות וכשרוצים להגביה למדרגה יותר גדולה צריך להיות העדר קודם לכן צריך ליפול ממדרגה שהוא עכשיו.**

והנה צריך האדם שגם בנפלו ממדרגתו יתאמן לעלות אל ה' באותו מדרגה שהוא עכשיו **כי צריך להאמין שמלא כל הארץ כבודו ולית אתר פנוי מיניה ואפילו במדרגה שהוא עכשיו יש גם כן השם יתברך כי לית אתר פנוי מיניה רק שהוא מצומצם מאוד כו', וזהו עיקר ההילוך וההנהגה הישראלית ובוה צריך להלך.**

ובמה יבוא להשם יתברך כשנפול ממדרגתו שהרי ניטל ממנו המוחין והדעת, אך, שהשם יתברך הוא מלא כל הארץ כבודו, דהיינו אפילו במקום שהוא 'כל הארץ' שכולו

מכתבים למערכת מאת הכמוי רבני חבריא שליט"א

לכבוד המערכת החשובה 'כתר שם טוב' בהדרכת מורינו הגה"צ שליט"א.

ראשית - הנני מודה מאוד מקרב הלב, למערכת החשובה שנטלה על עצמה, להוציא לאור עולם לימודי דרכי העבודה, בצורה יפה ומפוארת כל-כך, שחובקת את כל גידי השכל, ומלבבת את הרגש, ומקרבת הדיבורים הנפלאים לכדי עשייה בפועל ממש. יאה חילכם לאורייתא, ושופרייכו לנשי, לחיקון השכינה הק', וגילוי אורו יתברך עלינו בבי"א.

שנית - ראיתי מה ששאל ידירי הנכבד הרח"ל שליט"א, ובאם הבנתי נכון דברי תהיתו, היא, מאי שנא שמו"ע שמחוייבים אנו במדרגת עומד לפני מלך, לבין שאר הברכות, ששם אין אנו בדינים הללו.

והוסף לחדר את השאלה - ואולי זה היה עיקר תמייתו - מדברי הפסוק "כבודו מלא עולם", ומההלכה הראשונה המובאת ברמ"א, (שהעתיקה הרמ"א מס' המורה), כי האדם צריך לחיות תדיר בחוויות נוכחות של הבורא ית'. וא"כ תמיד אנו נמצאים במדרגה זו, ולא רק בשמו"ע. ואין אנו באי לענות תשובה, כי אם לומר, שלי נדמה, שנפל חוסר דיוק בדבריו, וממילא נפל היסוד ונפל הבנין.

א, מצד פשט הדברים - ההלכה של עומד לפני מלך בשמו"ע, היא חיוב, ולכל אדם. ואילו דברי הרמ"א, הם 'לכל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים'. (ויש לציין, שרבינו הגר"א, משנה הגי'א שם מ'מעלות ל'מעלות, והיינו, שאין הכוונה שיש כמה צורות ודרכים להיות צדיק, או כמה חלקים שצריך לעשות כולם, אלא שזה הדרך היחידה, וזה הדרך היחיד שצריך לעשות. והכל ממילא יבא).

ודגמא דומה לזה, מצינו גם בשמו"ע עצמו, שהרי יש הלכה של "עומד לפני מלך", עם כל הצורה הכוללת בזה, וכמו שהביא בדבריו. ומאידך, הביא השו"ע בסי' צ"ח שם, את החסידים הראשונים שהיו מגיעים ל'התפשטות הגשמי'. וכל א' מבין, שהתפשטות הגשמי הוא חווית ביטול ו'התאיינות', [כלשון מורינו שליט"א בשניעוריו הבהירים], ומה ש"עומד לפני המלך", הוא בערכין נמדד כ'ביטול היש', או התפשטות הגשמי הוא 'ביטול במציאות' או 'ביטול ודביקות עצם'. (הגדרת הערכין אינה מדויקת, אלא השתמשי בשפה של רבותינו מחביר, להראות את ההבדל). [והגר"ח בנפח"ח סוף שער ב', במאר שמה"ט אומרים אדני שפ"ת, כי אדם לא יכול לדבר כבר, ולשיטתו, זה שלב שהמחפבל מתעצם עמו כבר לפני שמו"ע].

וכאמר, זה ב' מדרגות, כי ב'עומד', יש מ'לך', והוא עומד לפניו, וזה מה שצריך להתרגל, גם עכשיו שאי"ו המוחש אצלו. אך התפשטות הגשמי, הוא הרבה יותר מזה. ובהכרח, שאף שהשו"ע הביאם באותו הסעיף, זה ב' מדרגות, לב' סוגי אנשים, וממילא אי"ז חיוב, אלא חויה של מי שנמצא שם, מגודל חסידותו. והכא נמי, בדברי הרמ"א, וכנ"ל. ומיושב החלק שהביא מדברי הרמ"א.

ב, מצד הפסוקים שהביא, 'מלא כל הארץ כבודו' - רק מה שעדיין ק', דס"ו "מלא כל הארץ כבודו", הוא ענין מציאותי, ולא ענין של ניהוג, ומצד שזה ענין מציאותי, היה צריך להיות שכל הדברים שאנו עושים, מתאימים למצב של "עומד לפני מלך", הנה בזה בלא"ה האריך רבינו הגר"ח בנפש החיים (שער ג'), ויסד, וכמ"ש הגר"א בכ"מ בבי' לתיקוני הוזהר, שיש לחלק לבי' מבטים ד'מצידו ומצדינו, (אף שבעומק, גם מצידו, זה נבחן כמצידו דמצידו, ואי"מ), וכמו שהאריך בזה, כל גדולי התלמידים בביהמ"ד דהמגיד זיע"א, ועיקר הנקודה, שאנו נמצאים בתוך המבט דנתפס מצדינו, ושם קובע לנו השו"ע, שעמדה לפני מלך היא רק בשמו"ע. וגם זה אין לה שייכות עם המדרגה של מצידו, הנקרא יחוי"ע, שהגר"ח הביא שזה אנו צריכים לחוות בפסוק ראשון דשמע, בלימוד תורה, וביראת חטא, ובשמו"ע, וכנ"ל, ורק בתוך מבט זה, יש כללים וחילוקי מדרגות, וא"כ אין מקום כלל להנחה המביאה את השאלה, וקיצרתי.

רפאל ברוך מרצבך, חבורת קרית ספר

הנה בעומדנו בימי השוכב"ם פשוט וקדושת הימים הוא משום דהקריאה מעוררת הזמן וכיון דאיירי בפרשיות אלו בענייני גלות וגאולת מצרים מעוררת אותה ההשפעה דהיתה באותו הזמן.

וכמצינו יסוד זה בדברי הרמח"ל בדרך ה' [ת"ד] בעבודת בוראנו סוף פ"ו] דכ' ז"ל ואולם מלבד הקידוש הזה הנשער במדרגותיו כפי מדרגת יש עוד עניינים פרטיים מיוחדים לכל זמן מומנים אלה כפי עניינו ושרש כלם הוא כפי סדר סודר ההכמה העליונה שכל תקון שנתקן ואור גדול שהאיר בזמן מהזמנים בסוד תקופת הזמן יאיר עלינו אור ממין האור הראשון ותתחדש תולדת התקון במי שקבלו.

וידוע מקור לזה בשבת קכ"ט ב' דאיירי התם בענייני הקות דם ואמר מעלי יומא דעצרתא סכנתא וגזרו רבנן אכלהו מעלי יומא טבא משום יומא טבא דעצרת דנפיק ביה זיקא ושמה טבוח ואי לא קבלו ישראל את התורה הוה טבוח לזו ואכיל לבשריהו ולמיהו ואי נימא דרק עושים זכרון למה שהיה בעבר אחר דקבלו ישראל את התורה מה שייך כ"ז ועד כדי לגזור בכל עיי"ט משום יו"ט דשבועות ומכרח כדברי הרמח"ל דמתעורר ענין קבלת התורה מחדש ובכל עיי"ט דשבועות כלל ישראל באותה סכנה דאם אינם מקבלים את התורה שם תהא קבורתכם.

ומעתה נביא ארם להתבונן מהות ימים אלו מה היא צריכים אנו להתבונן גלות מצרים מה היא והנה ידוע גלות מצרים היא גלות וכמ"ש האר"י בשער הכוונה דרוש פסח דרוש א' ושער הפסוקים פי' שמות דפרעה אותיות הערף דמקום אחיזתו הוא בערף שהוא אחיזתו הגרון וכ"כ הגר"א בספד"צ פי' ד"ה זנבא [היינו דבורים שלא תוכלו הדעת להתפסח ממקומו שבראש מוח השלישי לתוך הגוף].

והנה כשביאים להתבונן מהות הדעת מה היא הנה מצינו גבי עמלק דכ' הגר"א בליקוטי הגר"א והוא בדעת דקל"י דק"י ריש פי' ויקהל מ"ט שונא הקב"ה לעמלק יותר משאר אומות ות"י ז"ל אלא ודאי קרבא דעמלק הוה בכל סטרי"ן לעילא ותתא וכ"י כגוונא דא אשר קרן בדרך אומין לגבך ההוא חויא בישא לעילא לסאבא לון בכל סטרי"ן ואלמלא דאתקף משה לעילא ויהושע לתתא לא הוה יכילו ישראל ליה ובגין דא נטי"ר קב"ה ההוא דבכו לר"י דרין מי"ט בגין דחשיב לאעקרא את קיימא מאתריה.

נמצא דמהות הדעת היא החיבור ומהות עמלק היא כח הרע שמונע מישראל להתחבר להקב"ה ועיוניו תקי"ז ריש תכ"א ובגינה אתמר אפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק אע"ג דסחיר לה להאי נקודה דאם יפסיק בגינה אסתלק קוצא מן ד' אחד ואשתאר אחר דאיהו נחש כרוך בעקבו דבגין חויא לא יפסיק ולא מסתלק קוצא דאת ד' מן אחר אבל בגין עקרב אסתלק ואיהו פוסק וברת מניה וכ' הגר"א הענין כ"יז שמאמן באחדותו ית' אפילו עובר כמה עבירות אינו מומר לכל התורה ומצטרף למנין וכ"ו ונכלל תפלתו בכלל ישראל ותפלתו היא בקוץ הני"ל הוא מבועא דלא פריש מביא לעמלק כי זאת בחי אחרונה מלכות של י"א אות ברית של ישראל דבוק תמיד בה כיון שתמיד ישראל מאמינים באחדותו וזה הקוץ מורה דלא יתחלף באל אחר שלכן הג' והר"י גדולים אבל שאר הביא"י שתלויים בשאר מצות מסתלקין בעו"ה מתמת עונות כשרובם ח"ו וזהו א"ו סטרא דנחש בשאר עבירות אבל עקרב הוא המורה בעבודת כוכבים ושחתתו לאל אחר וכן אל נכר אז הקוץ ח"ו מסתלק מצדו וזהו פירוד הגמור וז"ש ואיהו פוסק וברח ר"ל יוסף במדרגתו ומסתלק הקב"ה ממנו כלל וכלל ואין תפלתו עולה כלל להעליה משכינה לז"א ע"י זיווג.

נמצא דעבודת הימים היא לעורר את אותו החיבור שבין ישראל לקב"ה והחיבור הוא בכח האמונה לאפוקי מעמלק דבכל דבר רואה רק את כח הטבע ומה"ט איתא בליקוט שמעוני כי תצא דאמר לישראל לצאת מענני הכבוד לבוא לעשות עמו פרקמטיא הינו לצאת מענני הכבוד דשם היה להם פרנסה בהנהגה ניסית מן ובאר למסחר בדרך הטבע ויש להאריך בזה בביאור קליפת עמלק ואכמ"ל.

ובזה יש להוסיף עוד נקודה נפלאה דהנה מצינו דנהגו לעשות בימים אלו תיקונים לפגם היסוד עוד מצינו בהרבה מקהילות ישראל שנהגו בימים אלו להתחבק בלימוד ובשקיעות בתורה ולמשיך י"ל דחדא ניהו ובהקדם מ"ש הגר"א בכמה מקומות בדאדם איכא ב' בריתות ברית הלשון והוא ברית המעורר והוא ברית היסוד ובביאורו לספר יצירה כי דברית הלשון הוא ע"י דמתייעב בתורה וידוע דדעת שורשו בראש בין אבא ואימא ומתפשט בגוף עד דנכלל ביסוד [עיוניו ביאור הגר"א ספד"צ פי' ד"ה לישן סתים וד"ה שנת נפקין וביאורו לתיקוניו ת"ט ד"ה כל צינורין ומקורו שם ריש ת"ט] נמצא דב' הדברים קדושת התורה וקדושת היסוד דהוא קדושת הברית חדא ניהו והוא קדושת הדעת.

בברכה מרובה, דוד הלוי יוסמן